

KAZDA

ANDREAS KIELING

MALÁ LESNÍ ŠKOLA

O ŽIVOTĚ
V PŘÍRODĚ

ANDREAS KIELING

se Sabine Wünschovou

MALÁ LESNÍ ŠKOLA

O ŽIVOTĚ
V PŘÍRODĚ

KAZDA

Vydalo Nakladatelství KAZDA, s.r.o., v roce 2021,

Nové sady 2, 602 00 Brno.

www.knihykazda.cz

info@knihykazda.cz

tel. +420 725 518 237

Elektronické vydání:

Vydalo Nakladatelství KAZDA, s.r.o.

Všechna práva vyhrazena

Datum poslední aktualizace: únor 2020

Formát elektronické knihy: EPUB

ISBN 978-80-7670-024-6

Vytvoření elektronické verze PureHTML.cz, 2021

Papírové vydání:

Poprvé vyšlo pod názvem

Kielings kleine Waldschule – vom Leben in der Natur

v Německu v nakladatelství Piper Verlag v roce 2020.

© 2020 Piper Verlag GmbH, München/Berlin

1. vydání

Přeložila: Magdalena Havlová

Jazyková redakce: Lenka Pučalíková

Odborná korektura: Vojtěch Zavadil

Sazba a úprava obálky: Kristýna Franková

Tisk a vazba: CPI Moravia Books s.r.o., Brněnská 1024,

Pohořelice, Česká republika

ISBN: 978-80-7670-020-8

Knihy lze zakoupit přímo u nakladatele
na www.knihykazda.cz se slevou 20 % nebo v knihkupectvích.

fotografie: Andreas Kieling (str. 74, 142), Erik Kieling (str. 112),
Thore Kieling (str. 19, 106), Lea Goldberg (str. 29, 38, 58, 59, 161, 201)
fotografie na obálce: Martin Prochazkacz, Andreas Kieling,
Virrage Images, wladimir.losowski, Lea Goldberg

Pro Leu

*Člověče!
Jsem teplem tvého domu
v mrazivých zimních nocích,
stínem, jenž tě chrání,
když letní slunce žhne.
Jsem krovem tvého domu,
deskou tvého stolu.
Jsem ložem, v kterém spíš.
Jsem dřevem,
z něhož stavíš svoje lodě.
Jsem topůrkem tvé sekery,
dveřmi tvojí chýše.
Jsem dřevem tvé kolébky
i tvé rakve.
Jsem chlebem dobroty
a květem krásy.
Vyslyš mou modlitbu:
Nenič mne!*

Tato prastará „modlitba lesa“ od neznámého autora visí na stěně jednoho hostince v kraji Eifel a už jsem ji viděl i na cedulích na okraji lesa v různých německých regionech.

Předmluva

Když mi bylo zhruba čtyřicet, měl jsem obavy, že by můj zájem o zvířata a obecně o přírodu mohl ochabnout a že potom, až mi bude šedesát, už budu zcela nasycen a moje zvědavost a touha po poznání prostě vymizí. Pro někoho, kdo se živí natáčením filmů o zvířatech, by to byla katastrofa středního rozsahu. Avšak čím jsem starší a čím lépe chápu, jak příroda funguje a co udržuje věci pohromadě, tím víc se ptám a dovídám a tím víc mě to zas táhne ven. Kdybych měl popsat, co mě s přírodou spojuje, řekl bych, že radost duše. Jsem šťastný, když mohu být venku v přírodě. Teď dokonce víc, než když mi bylo třicet nebo čtyřicet. Důvodem může být i to, že nyní mám více jiných povinností a už nemohu trávit venku tolik času jako dřív. I tak ale zabírá příroda velkou, hodně velkou část mého života.

Tuto lásku, tento blažený pocit, který v přírodě zažívám, bych rád sdílel s co nejvíce lidmi, a tak se vlastně zrodila myšlenka „Malé lesní školy“ na sociální síti Facebook. Zajímavé je, že moji přívrženci jsou na jedné straně lidé, kteří vidí přírodu spíše pragmaticky a realisticky. Hodně chodí na pěší túry, s přírodou žijí, pociťují ji, vidí, slyší, vytvářejí si o ní svůj vlastní obraz. Některé z nich například lov nijak zvlášť nevzrušuje, zatímco jiní v něm spatřují nutnost, odmítají však zabíjení zvířat kvůli trofejím. Na druhé straně jsou příznivci, kteří přírodu zažívají takřikajíc mým prostřednictvím. Nezřídka si o ní vytvořili velmi romantickou představu, takže jim nesedí leccos z toho, co říkám – například to, že zvířata podléhají instinktům a zdaleka se nechovají tak sociálně, spravedlivě a harmonicky, zkrátka že to není taková idyla, jak bychom si přáli. To vede k tomu, že mi někteří z nich dokonce vypověděli „přátelství“, protože si svůj idealistický pohled na přírodu nechtěli nechat zničit. Jedna věc je ovšem jistá: Příroda není sama o sobě dobrá. A právě tak není ani sama o sobě špatná. Vlci, muchomůrky a jedovatí hadi nejsou „zlí“. Morální hodnocení je ryze lidská záležitost.

Doufám, že se mi díky této knize a vůbec veškeré mé práci – filmům, knihám, přednáškám a příspěvkům na facebooku i všemu ostatnímu, co dělám – podaří vypořádat se aspoň částečně se všemi těmi klišé, předsudky

a strachy, které dnes v Evropě ohledně zvířat panují, probudit zájem o přírodu jako takovou, o neobyčejné přírodní úkazy, které je třeba objevit a chránit. Důležitý je pro mne celek, proto většinou nebudu zmiňovat jednotlivá fakta, která lze spolehlivě dohledat na internetu – například jaké velikosti, hmotnosti či věku mohou jednotlivé druhy zvířat dosáhnout.

Úvodem

Svoje první intenzivní setkání s přírodou jsem samozřejmě prožil v Německu. Pak jsem ale sledoval, jak v televizi vystupovali Bernhard Grzimek, Wolfgang Ullrich a Heinrich Dathe,¹ četl dobrodružné romány Jacka Londona, Ernesta Hemingwaye a Marka Twaina. Tyto knihy přírodu líčily jako nesmírně mocnou a velice nebezpečnou. Přesto, nebo možná právě proto jsem už velmi brzy začal snít o tom, že se vydám do širého světa. V Durynsku jsem mezitím už dokázal skoro každého mravence správně pojmenovat. Po útěku z tehdejší NDR jsem se jako sedmnáctiletý dal najmout na loď v naději, že poznám co možná nejvíc cizích zemí. Stále si ještě živě vzpomínám na okamžik, kdy jsem spatřil svého prvního klokana. Patřil k druhu wallaby, byl velmi malý a já si pomyslel, že to je divné, klokany jsem si přece představoval mnohem větší.

Křižování oceánů mě nemohlo natrvalo uspokojit, a tak jsem připadl na myšlenku, že se stanu hajným. Les a zvířata, to byly dvě věci, které mě fascinovaly ze všeho nejvíc. Prání poznat ještě větší kus světa nicméně přetrvávalo. V roce 1988 jsem z pověření Společnosti pro technickou spolupráci odjel do Číny, abych tamní kolegy podporoval v jejich snahách o výnosné lesní hospodářství. V prvních letech dráhy filmaře, vstupujícího do světa zvířat, mě to táhlo na Aljašku, poté do Afriky, na Sibiř, do Austrálie. A vždy znovu na Aljašku. Celou tu dobu jsem si kladl otázku, zda moje děti později ještě někdy uvidí ledního medvěda, pandu, gorilu horskou či etiopského vlčka.

S padesátkou na krku jsem se tak nějak zase „rozpomněl“ na Německo. Částečně proto, že jsem z těch úmorných cest byl už poněkud zničený. Celé týdny putovat Aljaškou, teploty setrvale pod nulou, noc co noc spát na zmrzlé zemi, tvrdé jako kámen, a pořád s sebou vláčet filmařskou výbavu a spoustu dalších věcí (stan, spací pytel, jídlo atd.), to v padesáti už nejde tak snadno jako ve třiceti. K tomu se přidaly změny na kůži a šedý zákal v důsledku nesmírně intenzivního ultrafialového záření na ledových krách. Rozhodující událostí však nepochybně bylo putování podél 1 400 kilometrů

dlouhé někdejší vnitroněmecké hranice v roce 2009, které bylo i jakousi cestou do mé vlastní minulosti. Po nesčetných zkušenostech a zážitcích všude ve světě jsem získal naprosto odlišný pohled na přírodu přede dveřmi svého domu a objevil ji sice nikoli nově, ale znovu. A přitom jsem učinil ohromující zjištění: Páni, zdejší příroda je stejně tak zajímavá! A navíc je tu jaksepatří rušno. Zvířata, která v dobách mého mládí nebylo možné zahlédnout, jako je například výr, sokol stěhovavý nebo čáp černý, či druhy, které v Německu prostě vyhynuly, jako třeba rysi a vlci, tu najednou zase jsou. U obojživelníků a hmyzu se kolo osudu naneštěstí otočilo opačným směrem. V dětství by mě bylo nenapadlo hnát se za otakárkem ovocným či fenyklovým, který je bezpochyby jedním z nejnádhernejších denních motýlů, protože je ještě bylo možné vidět úplně všude.

O svoje fascinující dojmy jsem se chtěl podělit, a protože rád vyprávím a jsem zvyklý se i za kamerou chovat tak jako v běžném životě, začal jsem natáčet krátká videa na facebook. Neměly to být žádné dlouhé epické příběhy, spíš jsem chtěl zprostředkovat fakta, a to s lehkostí. Podobně, jako když jsem ve svých třinácti, čtrnácti či patnácti letech vyprávěl kamarádům o svých dobrodružstvích v lese. Zatímco moji přátelé si pod pojmem „dobrodružství“ představovali muchlování s děvčaty, já jsem žasl, co lze v lese všechno objevit. Přesně jsem věděl, kde je velké mraveniště, kde se najde slepýš nebo čerstvá krtina, kde žijí v malé tůňce mloci, znal jsem ropuší skryše, věděl jsem, kde najdu pstruhy a kam se vydat, abych nejen slyšel, ale i viděl jeleny v říji. A když se o mě náhodou zajímala nějaká dívka, tak jsem vždycky chtěl, aby se toho všeho účastnila i ona. Skutečně se mi občas podařilo některou přemluvit, aby se mnou šla lesa; tam jsem také dostal svoje první políbení a dodnes vím, jak ta dívka voněla. Žádná ale nesdílela moje nadšení pro všechny ty objevy, které lze v přírodě učinit.

Tehdy se mi ani nesnilo o tom, že jednoho dne najdu přítelkyni, která by se pro přírodu dokázala nadchnout stejně jako já a která by v sobě měla i neuvěřitelný objevitelský zápal, a že mě navíc budou tisíce dívek a žen – alespoň virtuálně na facebooku – do lesa následovat. Duch doby je dnes úplně jiný než v časech, kdy jsem chodil do školy; dnešní mládež fandí nejen Edu Sheeranovi, Rihanně či Apache 207, nýbrž i zvířatům a přírodě vůbec. Každopádně jsem měl rázem spoustu příznivců, a sice ze všech věkových a profesních skupin, a jejich počet neustále narůstal. Mezitím už překročil hranici 300 000 sledujících. Nikdy předtím jsem si nedokázal představit, že například můj příspěvek o dlouhozobce svízelové, nočním motýlovi z čeledi

lišajovitých, sklídí téměř 2 500 komentářů. Video o vymírání hmyzu zaznamenalo 4,9 milionu zhlédnutí a víc než 28 000 lidí je sdílelo, snímek o „bratru vlkovi“, jakýsi nekrolog pro údajného „problémového vlka“ Kurtiho, zastřeleného v roce 2016 na pokyn dolnosaské vlády, se dočkal 1,2 milionu zhlédnutí a víc než 25 000 sdílení. Tento enormní zájem o moje malé filmy a příspěvky mi přináší štěstí, a navíc mi dodává i energii a vytrvalost, protože zůstat zvířeti nebo třeba i rostlině na stopě, to vyžaduje výdrž. Pozitivní zpětná vazba mě proto vždycky povzbudí.

Svoji facebookovou stránku vidím tak trochu jako fórum s tématem přírody, kde se diskutuje a já vlastně jenom dávám podněty. Přicházejí ale i inspirace od followerů, například: „Udělejte taky někdy něco o masožravých rostlinách.“ V Německu každopádně rostou masožravé rosnatky tučnice i bublinatky. Jenže „Malá lesní škola“ je pouze jedním z mých četných projektů a rozhodně nemám za zády nějakou velkou redakci, která by mě podporovala, takže mnohé z těchto nápadů naneštěstí nemohu uskutečnit.

Díky četným příznivcům na facebooku se už také dalo leccos v oblasti ochrany přírody ovlivnit. Jeden z největších a nejúspěšnějších postů, jaký jsem kdy měl, se věnoval záchraně divokých zvířat, konkrétně srnčat. Tento příspěvek dojal spoustu lidí a – to je rozhodující – podnítil je k následování. Když jsem uveřejnil svou první výzvu tohoto druhu ve formě videa, napsalo mi mnoho facebookových přátel, že se připojili buď k nějakému lokálnímu mysliveckému sdružení, nebo k malé místní skupině ochránců přírody a životního prostředí, aby po odborné instruktáži prohledávali louky a zachraňovali koloušky před rotační sekačkou. Někdy to byla dvě, jindy tři nebo čtyři mláďata, která mohli dopravit do bezpečí. Video má na svém kontě neuvěřitelné, rekordní čtyři miliony zhlédnutí. Z toho je zřejmé, že nová média nejsou jen pokleslou zábavou a ztrátou času, nýbrž že se jejich prostřednictvím dá velmi efektivně s leccím pohnout. V průběhu let jsem opakovaně umisťoval na facebook výzvu, aby se lidé hlásili do akcí na záchranu mláďat divoké zvěře, a jsem skutečně hrdý, že tato iniciativa odvrátila krutou smrt od několika set srnčat. O tom, že by výzva v novinách či rozhlase vzbudila podobný ohlas, lze úspěšně pochybovat.

Se svým zájmem o přírodu, především ve své vlasti, tedy nejsem sám. Stále více Němců, zvláště i mladých, navíc tráví svoji dovolenou doma. To může mít ekologické důvody; jinou příčinou je snad to, že díky médiím už na světě známe každý kout a leckdo už je exotickými kraji tak nějak přesycen. Stále více lidí pak objevuje, jak nekonečně bohatá je naše rodná zem: Máme dvě

moře, Severní a Baltské, máme středně vysoká pohoří a s Alpami i velehory, rozsáhlé lesy a tisíce jezer. V Braniborsku dokonce existují i oblasti podobné savanám, kde spadne méně srážek než v africkém Serengeti. A můžeme se pochlubit rozmanitými nářečími, kroji, tradicemi i staletými stavebními památkami, jako jsou hrady, zámky či kostely. A od té doby, co se pěší turistika stala skutečným trendem i mezi mladými, neustále stoupá zájem o zvířata a rostliny. A tak chceme vědět: Jakpak se jmenuje ten motýl v hradní zřícenině? A co je to za krásný rudý květ na téhle vysokohorské pastvině?

Náš vztah k přírodě a zvířatům

Vedle zájmu o přírodu, jak jej vidím například u svých příznivců na facebooku, můžeme ale konstatovat i opačnou tendenci, určité odcizení, odstup vůči přírodě. Vždy znovu mě udivuje, kolik lidí je dnes alergických na zcela přírodní substance, jako je seno, prach v domácnosti, burské oříšky či jablka – myslím tím „skutečné“ alergie, to znamená obranné reakce imunitního systému, nikoli přecitlivělost na určité potraviny, kdy je narušen proces látkové výměny. Vědci potvrzují, že přílišná hygiena v dětství blokuje vývoj imunitního systému. Imunitní systém, který jen zřídka přijde do styku s mikrobi (takovými, co nevyvolávají nemoci) a parazity (kteří nejsou nebezpeční), si hledá nové „nepřátele“, které pak nachází kupříkladu v mléce nebo ovoci. To dokládá i skutečnost, že děti, které vyrůstají na selských usedlostech, kde nevyhnutelně přicházejí do styku se „špínou“, zdaleka tolik netrpí astmatem a alergiemi jako děti ve městech.

To, že jsme se přírodě (až příliš) vzdálili, se podle mého názoru ukazuje i v našem strachu ze všech možných zvířat a odporu vůči nim. Pomysleme jen, kolik lidí se bojí pavouků a reaguje na ně vyloženě hystericky, i když je vlastně žádný pavouk žijící ve střední Evropě nemůže ohrozit; anebo jak mnoho lidí, i ti, co nejsou alergičtí, zběsile mávají rukama, jakmile kolem nich začne poletovat včela či vos. To je důkaz poměrně nové vývojové tendence v dějinách civilizace, protože dokud lidé ještě žili na venkově, byla by jakákoli fobie ve vztahu k všudypřítomným zvířatům krajně nepraktická. Většina lidí si nikdy v životě nesáhla na žížalu, protože jim připadá ošklivě vlhká, takže ani nevědí, že žížala je na omak suchá. Ještě do poloviny 50. let minulého století bývala v dobách masivního výskytu chroustů na stole chroustí polévka; té by se dnes sotvakdo dotkl. Leckterý hmyz se nám zdá odporný, nicméně nezřídka se jedná o opravdu užitečné tvory. Akceptují se ještě tak včely, protože nám dodávají náš milovaný med, a v poslední době uznáváme i jejich enormně důležitou roli v ekosystému.

Už mnoho let rodí jedna liška svoje mláďata v naší kůlně, kde stojí traktory. Když jim tam začne být těsno, musí celá rodina zpátky do lesa.

V podstatě je náš vztah k přírodě, k divokým zvířatům i rostlinám velmi rozporuplný. Živočichy a rostliny dělíme na dobré a zlé, jedovaté a jedlé, roztomilé a škaredé, na užitečné tvory a škůdce. Pokud splňují naše představy, smějí u nás žít, pokud ne, pak jsou podezřelí a měli by (zase) zmizet. „Představami“ myslím to, že by se zvířata měla chovat tak, jak se to hodí nám. Šelmy by měly laskavě nechat na pokoji naše domácí zvířata a především ty větší z nich by se měly zdržovat v oblasti, kterou jsme pro ně vyhradili. Navíc zvířatům připisujeme lidské vlastnosti a způsoby chování. Možná ne právě myším nebo rybám, ale větším šelmám – a to je také jeden z důvodů, proč tu mnozí z nás nechtějí vlky, rysy nebo medvědy. Lidé totiž skutečně věří, že tato zvířata vůči nám zaujímají nepřátelský postoj a chtějí se „mstít“ za to, že jsme je na našem území kdysi vyhubili. To je lidské myšlení a – s odpuštěním – hloupost, protože zvířata zkrátka takhle neuvažují ani

necítí.

Podobný postoj jako vůči velkým predátorům zaujímá mnoho lidí i vůči přírodě vůbec. Domnívají se, že když jsme přírodu celá staletí vykořisťovali tím, že kácíme a vypalujeme lesy, vysušujeme močály, že jsme dokázali vyhubit spoustu zvířecích a rostlinných druhů, že zamořujeme půdu, ovzduší a vodu jedy, tak nám to příroda „vrátí“ – a její odplatou budou vichřice, záplavy, sucho a tak dále. Všechno je přitom jen otázkou příčiny a důsledku – a tou příčinou jsme my.

Chceme-li přírodě za každou cenu přiblížit lidské vlastnosti, pak je třeba říci: Příroda skvěle zvládá zátěž a vždy znovu nám podává ruku. Zvířata, která jsme vyhubili, se dobrovolně vracejí, jako například rys (abychom pořád nemluvili jen o vlkovi), nebo se dají opět vysadit, což je případ majestátního orlosupa bradatého v Alpách. Plochy, kde si vojáci celá desetiletí hráli na válku, se v krátké době promění z cvičiště v kousek přírody, na němž se vzácní živočichové, vlk, stejně jako kuňka žlutobřichá, cítí být doma. Takzvané mrtvé řeky, v nichž kvůli vysokému stupni znečištění už téměř nebyl život, se zotaví, jakmile přestaneme vypouštět splašky z domácností a továren bez předchozího filtrování do jejich vod. Rýn i Temže už byly mrtvé, byly to kalné, páchnoucí stoky. Dnes je Rýn v některých úsecích už „jen mírně zatížený“, a Temže je dokonce ve světovém měřítku jednou z nejčistších řek protékajících hlavními městy.²

To vše by se mohlo objevit ve sloupci nadepsaném „na jedné straně“. Na straně druhé totiž stojí skutečnost, že se toho i přes veškeré deficity pro ochranu přírody dělá hodně. Velký podíl na tom mají statisíce dobrovolníků, organizovaných ve skupinách ochránců přírody. Leckdy jsou to jen malá lokální uskupení či místní spolky. Avšak i každý z nás může – v malém měřítku – něčím přispět, když například promění svůj balkon v ráj divokých květin a hmyzu, předzahrádku přízemního bytu či malou zahradu kolem rodinného domu nechá „zpustnout“ a bude ji zalévat pouze dešťovou vodou ze sudu. Nebo ti, kdo ve větším rozsahu vysazují keře a zelené meze mezi svými poli, nechají půdu déle ležet ladem, či dokonce občas připustí, aby se pole změnilo v louku. Jiní se zase spojí s dalšími nadšenci v projektech městských zahrádek („urban gardening“) a začnou pěstovat užitkové rostliny na nevyužitých plochách. Enormní je i ochota poskytovat finanční dary organizacím ochránců přírody. Tak například Zoologická společnost Frankfurt, která se upsala zachování divokých zvířat a jejich životního prostoru, může díky shromážděným penězům v současnosti podporovat na

30 programů a projektů po celém světě: od ochrany bukových lesů v durynské horské lokalitě Hohe Strecke přes udržení jedné z nejrozsáhlejších oblastí divočiny, Bělověžského pralesa na hranici Polska a Běloruska, až po podporu opětného vysazení nosorožce dvourohého v národním parku North Luangwa v Zambii. V centru pozornosti stojí samozřejmě i nadále Serengeti, oblast, v níž v 50. letech minulého století všechno začalo. Starší čtenáři si určitě ještě vzpomenou na známý dokumentární film *Ráj divokých zvířat*, který v roce 1959 natočil profesor Bernhard Grzimek, zakladatel frankfurtské zoologické společnosti.

Naléhavou potřebu konat vidím v souvislosti s tím, jak zacházíme s našimi potravinami. Podle výpočtů stuttgartské univerzity končí v Německu každoročně téměř 13 milionů tun jídla v odpadu. Celosvětově je to kolem 1,3 miliardy tun, zatímco zároveň podle údajů zprávy OSN o tzv. potravinové bezpečnosti 821 milionů lidí hladoví. V soukromých domácnostech vyhazujeme do odpadu v průměru 85,2 kilogramu jídla na člověka – téměř polovinu proto, že nenakupujeme s rozmyslem, ovoce a zeleninu neskladujeme správně a nedokážeme využít zbytky. Svým dílem přispívají samozřejmě také zemědělství, potravinářský průmysl a gastronomie. Pokud započítáme i je, dalo by se plýtvání potravinami o celou polovinu zredukovat. Potom by zemědělských ploch nemuselo být tolik a na jejich místě by mohly vzniknout kvetoucí louky, skutečný ráj pro hmyz i jiná zvířata. Pro zemědělce by to nemuselo znamenat finanční ztráty, pokud bychom místo nakupování spousty levných potravin, z nichž pak 40 procent vyhodíme, pořizovali menší množství skutečně kvalitního jídla a platili za ně zemědělcům adekvátní cenu. Avšak zrovna v tomto bodě vězí problém. Právě proto, že v Německu potraviny stojí poměrně málo – jejich ceny jsou ve srovnání s jinými západoevropskými zeměmi, jako třeba Itálií a Francií, mnohem příznivější –, chováme se v tomto směru bezstarostně a jídlem plýtváme.

Ochrana přírody – šlo by to ještě lépe

Soukromé iniciativy jsou jedna strana mince, státní opatření druhá. Německý stát toho sice dělá ve srovnání s jinými zeměmi poměrně hodně, podle mého názoru by se však mohl snažit ještě o něco víc. V roce 2019 dosáhly podle informací na stránkách www.bundeshaushalt.de výdaje Spolkového ministerstva pro životní prostředí, ochranu přírody a jadernou bezpečnost výše 2,287 miliard eur. To vypadá na první pohled dobře. Ovšem jen do té doby, než se na to podíváme blíže. Je to totiž pouze 0,64 procenta celkového rozpočtu. Tu největší hromadu peněz, totiž skoro 984 milionů eur, respektive 43 procent, spolklo prozatímní a konečné uskladnění jaderného odpadu. Ochrana klimatu stála naší vládě za 540 milionů eur (stěží 24 procent rozpočtu ministerstva). Ochrana životního prostředí se musela spokojit se 154 miliony (6,37 procenty), ochrana přírody dokonce s pouhými 95 miliony eur, slabými 4,18 procenty.

Sečteme-li náklady na životní prostředí a ochranu přírody, činí naše výdaje nějakých 250 milionů eur – při celkovém rozpočtu o výši téměř 357 miliard. To je absolutní nepoměr, tím spíše, že využíváme, ohrožujeme a ničíme přírodu nejen před vlastními dveřmi, ale i v dalších částech světa. Kvůli spotřebě palmového oleje se kácí obrovské plochy deštných pralesů. Sám jsem celé hodiny létal nad plantážemi palmy olejné na indonéském ostrově Sumatra. V Malajsii, která je po Indonésii druhým největším producentem palmového oleje, se nabízí týž obraz. Malajsie a Indonésie nicméně neplní svoje pralesy proto, že by snad samy měly enormně vysokou spotřebu palmového oleje. Jen my Němci jej každoročně dovážíme téměř 1,5 milionu tun. Může se skrývat v kosmetických produktech (a úplně se mu nevyhne ani leckterá přírodní kosmetika), v šamponech, mýdlech, krémech a sprchových gelech, v pracích a čisticích prostředcích, svíčkách, másle, margarínu a pomazánkách, v sušenkách, čokoládě a zmrzlině, sáčkových polévkách, hotových jídlech a tak dále a tak dále. A dokonce i v kojenecké výživě, ačkoli je už celé roky známo, že během průmyslového zpracování palmového oleje a tuku vznikají škodlivé látky, pokud dojde k zahřátí nad 200 °C – a to se při

těchto procesech stává velmi často. V první řadě se však palmový olej používá k výrobě biopaliv a pohonných látek. A tady mi pokaždé zůstává rozum stát: Mýtí se deštný prales, aby se vyprodukovalo *biopalivo*! Biopalivu se spotřebitelé nicméně nemají šanci vyhnout, protože směrnice Evropské unie o obnovitelné energii z roku 2009 přimíchávání agropaliv do benzínu a dieselu nařizuje. V supermarketu a drogerii lze však produkty s palmovým olejem jednoduše minout a namísto nich můžeme sáhnout po alternativách, které jej neobsahují. Ty někdy stojí v regálech přímo vedle výrobků s palmovým olejem.

V Německu se tedy o ochraně životního prostředí a přírody hodně mluvilo a dost se toho pro ni i udělalo, avšak podtrženo a sečteno je to jednoznačně příliš málo. V roce 2019 nastal už 3. května takzvaný Den ekologického dluhu, tedy den, kdy jsme vyčerpali zdroje, které nám podle výpočtu náležejí na celý rok, takže se stáváme takříkajíc dlužníky svojí planety. Tento „Earth Overshoot Day“ se propočítává pro každou jednotlivou zemi a pro svět jakožto celek. Německo bylo o tři měsíce rychlejší nežli průměr, díky ekonomicky slabším zemím totiž celosvětový Den ekologického dluhu připadl „až“ na 21. červenec. První místo si mimochodem zajistil Katar (11. února) a druhé Lucembursko (16. února). V Lucembursku se na této situaci podepsaly především vysoké hodnoty oxidu uhličitého, které jdou na konto četných letů a benzínového turismu.³

Drastické důsledky našeho nezodpovědného zacházení se životním prostředím již pocítily mnohé oblasti a druhy, například hmyz.